

Utbildningsdepartementet

Remissvar över betänkandet Uppföljning för utveckling - ett hållbart system för samlad kunskap om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning i förskola och skola (SOU 2023:95)

U2023/03616

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) yttrar sig över betänkandet **Uppföljning för utveckling - ett hållbart system för samlad kunskap om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning i förskola och skola (SOU 2023:95)**. Yttrandet sker inom ramen för institutets uppgift att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i våra grundlagar och för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Institutet har även en särskild roll som oberoende nationell mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen)

Sammanfattning

- Institutet ställer sig **generellt positivt** till föreslagna åtgärder för ökad kunskap om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning. Mot bakgrund av de krav som Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ställer, bedömer institutet att datainsamlingen på området behöver förstärkas och att disaggregerade data behövs.
- Institutet **tillstyrker** utredningens förslag om insamling och samkörning av uppgifter, men **framhåller** att effekten av förslagen om insamling och samkörning av information bör utvärderas efter en tid för att säkerställa att utfallet motiverar integritetsintränet.

- Institutet **tillstyrker** utredningens förslag om framtagande av ett standardiserat självskattningsmått gällande funktionsnedsättning, som ska användas i olika undersökningar på området.
- Institutet **framhåller** att kunskap om situationen för barn och elever med funktionsnedsättning är viktigt för att kunna förverkliga rätten till en inkluderande utbildning, och att det mot denna bakgrund finns skäl för att **överväga behovet av ytterligare åtgärder** inom området datainsamling.

Institutets synpunkter på utredningens förslag och bedömningar

Institutets övergripande synpunkter om insamling av data om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning (Avsnitt 10 och 11)

Institutet ställer sig **generellt positivt** till initiativet att förstärka datainsamlingen för att öka kunskapen om den kunskapsmässiga och sociala situationen för barn och elever med funktionsnedsättning i skolan, samt kunskapen om i vilken utsträckning de erhåller stödinsatser.

Rätten till utbildning för barn med funktionsnedsättning framgår av flera internationella konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har åtagit sig att följa. Statens skyldigheter och individernas rättigheter framgår bland annat i artikel 24 funktionsrättskonventionen, artikel 23 och 28-29 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), samt artikel 13 i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Bland annat ska barn och elever med funktionsnedsättning på lika villkor som andra få tillgång till en inkluderande utbildning av kvalitet och ges anpassning och stöd utifrån sina personliga behov.

Att samla statistik om funktionsnedsättning, stöd och resultat i förskolan och skolan är viktigt av flera skäl. Statistik synliggör omfattningen av funktionsnedsättningar i förskolan och skolan, något som är avgörande för att planera och tillhandahålla resurser och stöd. Det är även en förutsättning för att effektivt kunna följa upp och utvärdera effekten av åtgärder som vidtas på området. Statistik kan även användas för att identifiera skillnader och

ojämlikheter i tillgång till stöd, exempelvis över landet. Statistik kan även bidra till att öka medvetenheten och förståelsen för funktionsnedsättningar och för konsekvenserna av uteblivet eller bristfälligt stöd.

Insamling av data och statistik om situationen för personer med funktionsnedsättning är något som krävs för att Sverige ska uppfylla sina internationella åtaganden på området mänskliga rättigheter. Bland annat följer av artikel 31 funktionsrättskonventionen att Sverige ska samla in ändamålsenlig information, däribland statistik, som gör det möjligt att vidta åtgärder som ger verkan åt konventionen. Den insamlade informationen ska brytas ned på ändamålsenligt sätt och användas till att identifiera och bemöta de hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför vid utövandet av sina rättigheter.

Flera av FN:s granskningskommittéer har uttryckt oro för Sveriges brist på disaggregerade data och rekommenderat Sverige att vidta åtgärder för att förbättra insamlingen av statistik och information, bland annat kopplat till funktionsnedsättning och området skola och utbildning:

- **FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning** har uttryckt oro för Sveriges brister i insamlingen och spridningen av disaggregerade data om situationen för personer med funktionsnedsättning, i synnerhet personer med funktionsnedsättning som utsätts för flera och korsande former av diskriminering. Datan ska omfatta alla livsområden, inklusive inom utbildningssystemet. Kommittén har erinrat om WG-SS och rekommenderat Sverige att, i nära samråd med personer med funktionsnedsättning, bland annat vidta lämpliga åtgärder för insamling av information om situationen för barn med funktionsnedsättning.¹
- **FN:s kommitté för barnets rättigheter** har rekommenderat Sverige att stärka sitt system för insamling av disaggregerade data för att möjliggöra analys av barns situation. Det gäller både kvalitativa och kvantitativa indikatorer som omfattar alla områden av barnkonventionen. Sverige har även rekommenderats att stärka insamlingen och analysen av data om diskriminering, bland annat av barn med funktionsnedsättning.²

¹ FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Sweden, CRPD/C/SWE/CO/2-3, (2024), punkt 67-68.

² FN:s kommitté för barnets rättigheter, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6-7, (2023), punkt 10(a-b).

- **FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter** har rekommenderat Sverige att förbättra systemet för datainsamling för att kunna ta fram tillförlitliga data, nedbruten på olika diskrimineringsgrunder för att kunna identifiera grupper som förfördelas i åtnjutandet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Kommittén har även rekommenderat Sverige att förbättra förmågan hos relevanta aktörer, inklusive Skolinspektionen, att förebygga, följa och agera vid exempelvis diskriminering i utbildningsmiljöer.³
- **FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor** har uttryckt oro för Sveriges brist på data, uppdelade efter kön och typ av funktionsnedsättning, om barn inklusive flickor med funktionsnedsättning som fullföljer sin utbildning. Kommittén har rekommenderat Sverige att stärka sina åtgärder för att förbättra inkluderingen av flickor med funktionsnedsättning i det allmänna utbildningssystemet, och att i sin nästa periodiska rapport inkludera information och statistik, uppdelad efter kön och typ av funktionsnedsättning, om elevnärvaro, andelen elever som hoppar av skolan och tillgången till yrkes- och universitetsutbildning för flickor med funktionsnedsättning.⁴

Sammanfattningsvis är det tydligt att Sverige behöver bli bättre på att samla in statistik och information om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning. Utredningens förslag kan förväntas bidra till detta.

Avsnitt 10.2 Förstärkt uppföljning av kunskapsresultat och stödåtgärder

Institutet **tillstyrker** utredningens förslag om förstärkt uppföljning genom samkörning av uppgifter.

Utredningens förslag om insamling och samkörning av information från Skolverket och Socialstyrelsen innebär ett intrång i den personliga integriteten. Rätten till privatliv är en mänsklig rättighet som kommer till uttryck bland annat i 2 kap. 6 § regeringsformen samt i artikel 8 i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR),

³ FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, E/C.12/SWE/CO/7, (2024), punkt 21(c) och 37(c).

⁴ FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor, Sammanfattande slutsatser om Sveriges tionde periodiska rapport, CEDAW/C/SWE/CO/10, punkt 31-32.

artikel 17 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR), artikel 16 i barnkonventionen och artikel 22 i funktionsrättskonventionen. Rättigheten innebär att alla människor har rätt till skydd för sina privata angelägenheter från ingripanden eller intrång från staten eller andra. Detta inkluderar bland annat rätten att bestämma över sin egen personliga information. Eventuella inskränkningar i denna rätt måste stå i proportion till det intresse som man försöker skydda, det vill säga att en avvägning måste göras mellan integritetsintrånget och dess ändamål.

Institutet konstaterar att utredningen har gjort en proportionalitetsavvägning där stor tyngd har lagts vid samhällsintresset, och att regeringen och riksdagen ska kunna förvärva en fördjupad kunskap om ifall barn och elever med funktionsnedsättning har en likvärdig skola och dessutom i vilken grad skolans huvudmän verkar för att motverka konsekvenser av elevers funktionsnedsättning. Det angivna syftet är i linje med exempelvis funktionsrättskonventionen och med rekommendationerna från FN:s konventionskommittéer.⁵ Utredningen har vidare bedömt att omfattningen och arten av intrånget är tillräckligt begränsade genom att enbart SCB har tillgång till personuppgifterna och att resultatet redovisas för Skolverket på aggregerad nivå. Utredningen pekar också på att det genom SCB:s sekretess finns ett starkt skydd hos myndigheten. Härutöver lyfter utredningen att det finns en stor efterfrågan och behov av kunskap om barn och elever med funktionsnedsättning kopplade till deras situation i skolväsendet, bland annat från olika intresseorganisationer som representerar gruppen.⁶

Institutet finner inte skäl att ifrågasätta lämpligheten och proportionaliteten av de föreslagna möjligheterna för insamling och samkörning av information utifrån rätten till skydd för privatlivet. Institutet **framhåller** dock vikten av att efter en tid utvärdera utfallet av de genomförda förändringarna för att säkerställa att effekten motiverar det intrång i den personliga integriteten som den nya regleringen innebär. Institutet **framhåller** också vikten av att säkerställa att en så stor bredd av genomförda stödinsatser som möjligt inkluderas i statistiken.

⁵ Se fotnot 1-3.

⁶ SOU 2023:95 s. 207 f.

Avsnitt 10.4 Ett standardiserat mått för att identifiera barn och elever med funktionsnedsättning

Institutet **tillstyrker** utredningens förslag avseende framtagande av ett standardiserat självskattningsmått gällande funktionsnedsättning, som ska användas i olika undersökningar på området.

Institutet **ansluter sig även till utredningens bedömning** att en anpassad version av WG-SS är ett lämpligt alternativ i undersökningar av villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning i förskola och skola. Institutets bedömning är att detta alternativ ger bättre förutsättningar för att särskilja olika typer av hinder och utmaningar som möter barn med olika former av funktionsnedsättning, detta utifrån de möjligheter som WG-SS skapar att urskilja olika huvudgrupper av funktionsnedsättningar och grad av funktionsnedsättning. Att, som utredningen föreslår, komplettera med en dikotom fråga ökar förutsättningarna för att fånga upp barn och elever med olika funktionsnedsättningar, som inte identifierar sig med frågornas övriga definitioner av funktionsnedsättning. Det ökar också möjligheterna att jämföra med tidigare undersökningar som använt en dikotom frågeställning. Som nämnts ovan har även FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning särskilt lyft fram WG-SS i sina rekommendationer till Sverige kopplat till insamling av data om personer med funktionsnedsättning.⁷

Övriga synpunkter

Institutet **framhåller** att kunskap om situationen för barn och elever med funktionsnedsättning är viktig för att kunna förverkliga rätten till en inkluderande utbildning, och att det mot denna finns skäl för att överväga behovet av ytterligare åtgärder inom området datainsamling.

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning framhåller att enligt artikel 24 funktionsrättskonventionen ska rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning förverkligas i ett inkluderande utbildningssystem. Kommittén framhåller bland annat att inkluderande utbildning är resultatet av en pågående process där aktörerna åtagit sig att arbeta proaktivt med att undanröja hinder som motverkar rätten till utbildning.

⁷ FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Sweden, CRPD/C/SWE/CO/2-3, (2024), punkt 68.

Inkluderande utbildning förutsätter dessutom förändringar i kultur, politik och praktik som tillgodoser möjligheten för ordinarie skolor att på ett effektivt sätt inkludera alla studerande. Kommittén framhåller också att segregering uppstår när studerande med funktionsnedsättning isoleras från studerande utan funktionsnedsättning samt att detta kan ske genom att de tillhandahålls utbildning i separata miljöer som är utformade för, eller som används för, särskilda eller olika funktionsnedsättningar.⁸

FN:s kommitté för personer med funktionsnedsättning har i mars 2024 uttryckt oro för att Sverige har ett icke-inkluderande utbildningssystem som bland annat innebär att det finns särskilda skolformer för vissa barn med funktionsnedsättning. Kommittén rekommenderar Sverige att utveckla en nationell strategi för inkluderande utbildning och inrätta en mekanism för att övervaka och genomföra förändringen. Kommittén rekommenderar också att staten ska säkerställa att alla barn med funktionsnedsättning kan gå i vanliga skolor och få det stöd som behövs, samt att lärare och personal har relevant kunskap och utbildning.⁹

Institutet konstaterar att, även om den kunskap som kommer att inhämtas genom utredningens förslag är tydligt betydelsefull i förhållande till kommitténs rekommendationer avseende rätten till en inkluderande utbildning, har det inte ingått i utredningens uppdrag att analysera behovet av data för att förbereda, genomföra och utvärdera en omställning till ett mer inkluderande utbildningssystem. Institutet anser att det därför finns skäl för att, utöver att genomföra utredningens förslag, **överväga behovet av ytterligare åtgärder** inom området datainsamling.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av direktören Fredrik Malmberg och föredragits av utredaren Katarina Leffler. I den slutliga beredningen har även ställföreträdande direktör Charlotte Palmstierna, enhetschefen Karin Schulz och utredarna Emma Melander Borg och Jonas Karlsson deltagit.

Fredrik Malmberg
Direktör

⁸ Se även FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Allmän kommentar nr 4 om rätten till inkluderande utbildning, punkt 8-11.

⁹ FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Sweden, CRPD/C/SWE/CO/2-3, (2024), punkt 53-54.